

ki jih države članice vsaj deklarativno sprejemajo,¹¹ so se porodile v intenzifikaciji liberalizacije družbenih odnosov v obdobju po koncu šestdesetih let ob hkratnih dinamičnih spremembah, ki so prinesle pluralizacijo kulturnih prostorov tako zaradi učinkovanja množične kulture kot zaradi migracijskih procesov.

»Nedavni premiki poudarka k politiki razlike so vplivali na teme državljanstva, družbene pravičnosti in takšnih politik. Na primer, interpelacija različnih identitetnih skupin (denimo, ženske, kolonizirani), izhajajoča iz modernističnih diskurzov svoboščin, svobode in enakosti je oblikovala emancipatorična gibanja./¹² Morda je delovanje teh gibanj vodilo k visoki stopnji formalne sprejetosti v državi. Potemtakem bi lahko zatrjevali, da diskriminatorne diskurze, proti kateremukoli subjektu na podlagi značilnosti brez odnosa do sposobnosti za državljanstvo: spol, religija, narodnost, rasa, starost, seksualna usmerjenost/¹³ v sodobni družbi ne toleriramo več, vsaj kolikor to zadeva formalno retoriko zakonodaje.«¹⁴

Razmerja med patriotsko (»domoljubno«) in državljsko vzgojo torej nikakor ni mogoče upodobiti kot simetrično opozicijo ali kot nepomirljivo nasprotje, razen na tendenciozen način in s političnim motivom. »Politika razlike« nikakor ne izključuje identitete – nasprotno: identiteto šele vzpostavlja s pripoznanjem njej lastne razlike in vsaj načelno omogoča izdelavo formul sožitja raznolikih družbenih in kulturnih skupin. Politika razlike, ki kot razmeroma recentni pojav vendarle še predstavlja področje teoretskega in praktičnega iskanja in eksperimentiranja, v »trših« konceptih patriotske vzgoje *izključuje predvsem njihovo izključevalnost*, se postavlja proti njihovemu diskriminatornemu potencialu, pretiranemu etnocentrizmu in ne nazadnje s formulami, če hočete, kozmopolitske odprtosti uveljavlja neizključevalni koncept »domovinskosti«. Vprašanja, ki se postavljajo ob tako koncipirani državljski vzgoji, se vrtijo okoli tega, »kaj privzeti kot osnovo dialoga, kako v javni šoli omogočiti obravnavo problemov, ki niso vrednostno nevtralni, ne da bi pri tem koga stigmatizirali in izključili?«¹⁵

¹¹ Za Slovenijo bi lahko trdili, da ne ponotranja »odprte kode« državljske vzgoje samo deklarativno, ampak jo skuša tudi prakticirati. Drugo vprašanje pa je, kako se taka državljska vzgoja uresničuje in kako učinkuje.

¹² Anna Yeatman, *Interlocking oppressions*, v: B. Caine, R. Pringle (ur.), *Transitions: New Australian feminism*, New South Wales 1995, 49.

¹³ N. m.

¹⁴ Ann Brooks, *Citizenship, identity and social justice: the intersection of feminist and post-colonial discourses*, v: M. Arnot, J.-A. Dillabough (ur.), *Challenging Democracy*, London, New York 2000, 43–44.

¹⁵ Mojca Šebart, *Samopodobe šole*, Ljubljana 2002, 69.